

Vrin, vista nord dal vitg/© Ralph Feiner

Agid d'execuziun tar l'Inventari chantunal dals edifizis

Il chantun Grischun posseda in patrimoni da la cultura architectonica fitg ritg. Per la registraziun sistematica ed unitara da quest patrimoni ed er sco basa per la planisaziun locala da las vischnancas elavura la Tgira da monuments dal Grischun l'Inventari chantunal dals edifizis. L'inventari cumpiglia maletgs dals lieus, gruppas d'edifizis ed edifizis singuls degns da protecziun ed è francà en l'art. 4 da la Lescha davart la protecziun da la natira e da la patria en il chantun Grischun (Lescha chantunala davart la protecziun da la natira e da la patria, LNPGR; DG 496.000). Ultra dals criteris ch'èn numnads en l'art. 4 al. 2 LNPGR vegnan numnads en l'al. 2bis ulteriurs criteris specifics per l'inscripziun d'objects en l'Inventari chantunal dals edifizis. Quests criteris signifitgan concretamain:

Valur scientifica

In object degn da protecziun ha ina valur scientifica, sch'el è d'importanza per la perscrutaziun (importanza istorica).

Quai vul dir, ch'el furnescha enconuschientschas impurtantas per la moda da construir e da viver d'ina epoca temporal (importanza architectonica) ubain che l'object exprima zunt bain in svilup istoric impurtant (premess ch'igl exista ina sostanza istorica considerabla).

Valur culturala

In object degn da protecziun ha ina valur culturala, sch'el è ina perditga impurtanta per l'istorgia d'art u da cultura sin plaun local u surregiunal (importanza istorica). Quai po esser il cas, sch'el ha per exempel in equipment artisanal remargabel u ornaments artistics prezios (sostanza istorica considerabla). Ina valur culturala po er esser dada, sche l'object degn da protecziun è in represchentant fitg tempriv u espressiv d'in tschert gener architectonic (importanza architectonica), ubain dentant sche l'ovra è ina perditga impurtanta d'in svilup ch'è relevant per l'istorgia sociala u economica.

Valur da l'enconuschientscha da la patria

In object degn da protecziun ha ina valur da l'enconuschientscha da la patria, sch'el ha ina gronda impurtanza per promover l'identitad d'in lieu u d'ina regiun (impurtanza caracteristica per il maletg dal lieu). Quai è il cas, sche l'object degn da protecziun caracterisescha il maletg dal lieu u la cuntrada (conturns characteristics) ubain sch'el fa endament in eveniment istoric u ina personalitad istorica ch'èn stads fitg impurtants per il lieu (impurtanza istorica).

L'Inventari chantunal dals edifizis che vegn realisà en furma da glistas, integrescha ils criteris legals areguard ils nivels significativs che sa chattan en las glistas. Perquai che quests nivels significativs pon vegnir numnads pliras giadas entaifer ils criteris, garantescha quai per l'ina in resguard zunt ferm dals criteris numnads e per l'autra, che almain dus da trais criteris èn ademplids cumulativamain. Ultra da quai ston

almain trais dals tschintg nivels significativs esser dads, per ch'in object possia insumma vegnir admiss en l'Inventari chantunal dals edifizis. Ils nivels significativs èn definids sco suonda:

Impurtanza caracteristica per il maletg dal lieu

L'edifici sa distingua tras sia situaziun speziala, ses status en il lieu u ses volumen marcant. Manegià è per exempel in edifiziu singul en in lieu exponì sin la piazza communal u er entaifer in complex impurtant.

Impurtanza istorica

L'edifici è d'impurtanza istorica pervia da sia utilisaziun u pervia da las persunas che abitavan lien. Quai po esser ina chasa cun atelier d'in artist enconuschent, la chasa da scola en il vitg u er ina chasina cun furn.

Impurtanza architectonica

Quest criteri cumpiglia objects cun elements stilistics exprimids d'ina tscherta epoca u er edifizis cun ina moda da construir relevanta per l'istorgia. Er l'ovra d'in architect impurtant po esser manegiada qua.

Substanza impurtanta dal temp da construcziun

Tut l'object u parts da quel ston vegnir attribuids ad in'epoca anteriura. La sostanza deriva anc da quel temp. Uschia pon ina stalla-clavà cun material da lain dal 17avel tschientaner u ina chasa d'abitar cun ina liadira dal 18avel tschientaner ademplir quest criteri.

Conturns characteristics

Qua sa tracti d'elements marcants per il spazi che circumdeschan directamain in edifiziu e che procuran perquai per sia particularitad. Per exempel èn quai edifizis cun ina piazza u cun ina curt impurtanta davantvart. Bigls davanttiers u bostgs singuls marcants sco er curtins arranschads quintan medemamain tar quests conturns characteristics.

Poschiavo, Palazzi, 1856–1963/fotografia Tgira da monuments dal Grischun

Cuira, Baselgia da la Sontga Crusch, 1967–1969/© Ralph Feiner

Procedura da l'inventarisaziun

Elavuraziun da l'Inventari dals edifizis

Suenter che la vischnanca ha orientà davart l'inventarisaziun previsa e suenter ch'igl è vegnì dà la pussaivladad d'appurtar las basas, vegn l'Inventari chantunal dals edifizis preparà da las collavuraturas e dals collavuraturs da la Tgira da monuments dal Grischun tenor ils criteris legals ed applitgond ils nivels significativs. A chaschun d'inspeziuns survegn la vischnanca la pussaivladad da sa participar.

Rectificaziun e copia preliminar

Suenter che l'Inventari chantunal dals edifizis è vegnì elavurà, survegnan las autoritads communalas ina copia preliminar da l'inventari per l'examinaziun. Durant 30 dis han ellas la pussaivladad d'annunziar remartgas e cumplettaziuns concernent l'inventari a la Tgira da monuments dal Grischun.

Exposiziun publica

Suenter che la rectificaziun da l'Inventari chantunal dals edifizis è terminada, procura la Tgira da monuments dal Grischun, che l'inventari rectificà vegnia exponì publicamain durant 30 dis en las vischnancas pertutgadas. L'exposiziun vegn publicada en l'organ da publicaziun uffizial da la vischnanca sco er en il Fegl uffizial chantunal. Las proprietarias ed ils proprietaris dals bains immobigliars ch'èn directamain pertutgads, vegnan infurmads persunalmain tras la Tgira da monuments dal Grischun. Durant l'exposiziun han las persunas ed ils posts pertutgads l'ocasiun da prender posiziun. Ils resultats da la procedura d'exposiziun vegnan communitgads a las parts participadas en furma adattada.

Versiun definitiva da l'Inventari dals edifizis

Suenter la rectificaziun da l'exposiziun publica tras la Tgira da monuments dal Grischun survegn la vischnanca l'inventari definitiv. La Tgira da monuments dal Grischun publitgescha silsuenter ils objects che figureschan en l'Inventari chantunal dals edifizis, sin il geoportal da l'administraziun chantunala (da consultar sin www.geo.gr.ch).

L'Inventari chantunal dals edifizis serve sco basa per la planisaziun locala communal en il senn da la legislaziun chantunala davart la planisaziun dal territori ed ha exclusivamain effects entaifer l'uffizi (art. 6 LNPGR en cumbinaziun cun ils art. 7 e 42 al. 2 da la Lescha davart la planisaziun dal territori per il chantun Grischun [LPTGR; DG 801.100]). L'elavuraziun da l'Inventari chantunal dals edifizis procura per ina basa per la comunicaziun concernent ils projects da construcziun previs tranter la vischnanca, la Tgira da monuments dal Grischun ed auters uffizis chantunals.

Luzein, curtin dal Sprechershaus, 1684/
fotografia Tgira da monuments dal Grischun

Effect da l'Inventari e recumandaziun per al realisar

1. Effect

L'Inventari chantunal dals edifizis cuntegna maletgs da lieus, da gruppas d'edifizis sco er d'edifizis singuls degns da protecziun. L'admissiun d'in object en l'Inventari chantunal dals edifizis na signifitga dentant betg d'al metter sut protecziun. A las proprietarias ed als proprietaris conceda l'admissiun però la pussaivladad d'obtegnair ina cussegliaziun da construcziun tras la Tgira da monuments dal Grischun e da dastgar inoltrar ina dumonda da survegnir contribuziuns tenor l'art. 24 da l'Ordinaziun chantunala davart la protecziun da la natira e da la patria (ONPGR; DG 496.100). Perquai che l'admissiun en l'Inventari chantunal dals edifizis n'ha nagin effect giuridic, na po vegnir prendì nagin med legal cunter ella. Fin che l'Inventari chantunal dals edifizis è realisà sin stgalim communal, ha l'Inventari dals edifizis exclusivamain in effect entaifer l'uffizi. Er per la procedura communal per la permis-

siun da construcziun n'ha l'Inventari dals edifizis nagin effect (art. 6 LNPGR). Fin che l'Inventari chantunal dals edifizis è realisà definitivamain, statti liber als uffizis ed als patruns da construcziun d'infurmar la Tgira da monuments dal Grischun, sch'in object che figurescha en l'Inventari chantunal dals edifizis è pertutgà d'ina dumonda da construcziun. En quest cas po la Tgira da monuments dal Grischun eventualmain dar ina cussegliaziun da construcziun ed en cas da basegn far in uschenumnà inventari d'edifizis che definescha la dimensiun da protecziun recumandada. Quest inventari serva a las parts partecipadas sco basa da discussiun e sco fundament per tschertgar ina soluziun. Da princip vegnan tals inventaris d'edifizis fatgs mo en cas da midadas architetonicas previsas vi d'edifizis singuls protegids (cun status da protecziun naziunal e/u chantunal e/u communal), en cas ch'in edifizis vegn mess sut protecziun facultativamain sco er en cas singuls motivads.

Malans, stalla-clava, 1872/fotografia Tgira da monuments dal Grischun

2. Recumandaziun per realisar l'Inventari chantunal dals edifizis

La realisaziun da l'Inventari chantunal dals edifizis vegn fatta sin il stgalim communal sur il plan general da furmaziun (PGF) e sur las disposiziuns appartegnentas en la Lescha da

construcziun communal. L'autorità communal da planisaziun elavura il project correspondent da la planisaziun locala. Ella resguarda l'Inventari chantunal dals edifizis e valtescha quel en cumparegliaziun cun ils interess privats e publics. Las motivaziuns cunter l'admissiun d'in object en il PGF vegnan scrittas en il rapport da planisaziun. Per relaschar il PGF è cumpetentas las votantas ed ils votants comunals (tras la radunanza communal u tras la votaziun a l'urna). Cun l'approvaziun dal project da la planisaziun locala tras la Regenza daveentan las mesiras da protecziun ch'èn mintgamai vegnidas prendidas, liantas per las proprietarias ed ils proprietaris da bains immobigliars. Las mesiras da protecziun ch'èn vegnidas prendidas en il PGF, vegnan silsunter realisadas en la procedura per la permissiun da construcziun. Per las proceduras per la permissiun da construcziun entaifer las zonas da construcziun è cumpetenta l'autorità communal da construcziun.

Tavau, Santeri en il gaud, 1920, 1931/fotografia Tgira da monuments dal Grischun